

УДК 159.9.072.432:34

DOI <https://doi.org/10.30970/2522-1876-2018-3-9>

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІДРОЗДІЛУ ПОЛІЦІЇ ОСОБЛИВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ «КОРД»

Ірина Діденко

*Департамент «Корпусу оперативно-раптової дії»
Національної поліції України,
вул. Багговутівська, 2, м. Київ, Україна, 04107
e-mail: 6379.dia@gmail.com*

Досліджено особливості проявів синдрому «емоційного вигорання» у поліцейських підрозділів поліції особливого призначення «КОРД» Національної поліції України (n=495). Описано особливості відбору, перевірки і спеціальної підготовки кандидатів на службу у підрозділи поліції особливого призначення «Корпусу оперативно-раптової дії» Національної поліції України. Здійснено теоретичний аналіз досліджень проблематики синдрому професійного та емоційного вигорання працівників правоохоронних органів. Розкрито зміст, симптоматику та чинники синдрому формування та розвитку синдрому «емоційного вигорання». Відображено основні результати емпіричного дослідження за методикою В. Бойко щодо формування симптомів, фаз та рівня синдрому «емоційного вигорання» у поліцейських підрозділів поліції особливого призначення «КОРД» Національної поліції України. З'ясовано, що фази «емоційного вигорання» у поліцейських спецпідрозділу не сформовані, а синдром не характерний. Респонденти не виявляють ознак вигорання чи стресу. Фаза «резистенція» перебуває на стадії формування у майже 10% респондентів як протидія стресовим впливам. Опитані мають достатньо емоційних та фізичних ресурсів, за короткий проміжок часу здатні швидко відновлюватися. У випадках виникнення наростаючого стресового впливу респонденти намагаються подолати ці симптоми.

Якісний професійно-психологічний відбір та професійно-психологічна підготовка є основою успішної професійної діяльності поліцейського підрозділу поліції особливого призначення «КОРД» Національної поліції України. А своєчасна діагностика синдрому емоційного вигорання, впровадження дієвих профілактичних заходів дозволить знизити рівень вигорання поліцейських і протидіяти їх професійній деформації, що, у свою чергу, позитивно відобразиться на якісному виконанні поліцейськими підрозділів особливого призначення покладених на них обов'язків захисту громадян України.

Ключові слова: синдром вигорання, професійне вигорання, виснаження, резистенція, напруження, поліцейські «КОРД», підрозділ поліції особливого призначення.

Діяльність підрозділів поліції особливого призначення характеризується підвищеним ступенем ризику, потребує постійної концентрації психічних та фізичних ресурсів, прийняття відповідальних рішень в умовах дефіциту часу. Екстремальність, напруженість, небезпека, постійна концентрація – все це може спричинити виникнення у поліцейських відповідних станів емоційного напруження і, як результат, психічне й фізичне виснаження, втрата мотивації, розчарування у професії.

Вигорання як наслідок професійних стресів виникає у тих випадках, коли адаптаційні ресурси людини у подоланні стресової ситуації перевищені. Своєчасна діагностика синдрому емоційного вигорання у професійній діяльності поліцейських спецпідрозділу, впровадження профілактичних заходів з урахуванням специфіки професійної діяльності дозволить знизити рівень вигорання співробітників, запобігти формуванню у них синдро-

му «емоційного вигорання», протидіяти професійній деформації та підвищити ефективність професійної діяльності окремої особистості й службового колективу у цілому.

У зв'язку з цим дослідження особливостей проявів емоційного вигорання у поліцейських підрозділу поліції особливого призначення «КОРД» Національної поліції України є актуальним питанням сьогодення.

Термін «емоційне вигорання» («burnout» – вигорання) вперше у науковий обіг ввів американський психіатр Х. Фрейденбергер (1974 р.) для характеристики психологічного стану здорових людей, які знаходяться в інтенсивному спілкуванні з клієнтами (пацієнтами) в емоційно навантаженій атмосфері при наданні професійної допомоги. Перші наукові праці були присвячені здебільшого проблемі «вигорання» медичних працівників, наступні – торкалися більшого кола професіоналів.

Важливо зазначити, що дослідники емоційного вигорання говорять про нього неоднозначно: як про професійну деформацію, яка негативно відбивається на професійній діяльності; як про механізм психологічного захисту, який дозволяє регулювати психіку і захищати її від негативних емоційних дій. Однак науковці одностайні у тому, що синдром емоційного вигорання є одним зі суттєвих проявів професійної деформації.

Вивченню професійного вигорання як багатокомпонентного конструкту психічного, фізичного та емоційного виснаження, присвячена велика кількість робіт і у вітчизняній, і у зарубіжній психології таких науковців, як В. Бойко, Н. Булатевич, С. Джексон, Т. Зайчкова, Л. Карамушка, К. Малишева, К. Маслач, Н. Назарук, В. Орел, І. Остополець, О. Рукавішніков, І. Сергеева, Т. Форманюк, В. Шауфелі тощо.

Дослідження синдрому професійного вигорання у працівників правоохоронних органів відображені у ряді наукових статей таких науковців, як Н.Е. Мілорадова (2009), Н.А. Карпенко, Н.І. Баранюк (2012), А.В. Баратинська (2015), О.М. Борисюк і М.В. Фостяк (2016), А.В. Костюк (2016) [1; 3; 4; 6; 7]. Попри значну кількість наукових праць, відсутні дослідження особливостей синдрому «емоційного вигорання» у поліцейських спецпідрозділу поліції.

Відповідно до інформації, представленої на офіційному сайті Національної поліції, КОРД (Корпус Оперативно-Раптові Дії) – це новий, єдиний і універсальний підрозділ поліції особливого призначення Національної поліції України, в основу діяльності якого покладаються принципи служіння та захисту громадян України [5].

До головних завдань «КОРД» відносяться: розробка, підготовка та проведення спеціальних операцій із захоплення небезпечних злочинців; припинення правопорушень, що вчиняються учасниками злочинних угруповань; звільнення заручників; здійснення силової підтримки під час проведення оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, а також заходів забезпечення кримінального провадження; надання підтримки іншим підрозділам поліції з метою забезпечення переважаючої вогневої потужності над правопорушниками; участь в антитерористичних операціях, що проводяться Антитерористичним центром при Службі безпеки України; вивчення, узагальнення вітчизняного та іноземного досвіду, а також методики роботи аналогічних закордонних підрозділів у цьому напрямку роботи.

Спецназ української поліції побудований за сучасними зразками кращих силових підрозділів світу, за принципами дії схожий до американського SWAT, однак має свої особливості, новий рівень професійного стандарту, найсучасніше тактичне і технічне оснащення.

Кандидати на службу у «КОРД» проходять відбір, перевірку і спеціальну підготовку. Встановлені такі вимоги до кандидатів: наявність досвіду практичної роботи (служби) в

органах внутрішніх справ, Національній поліції, Збройних силах, Службі безпеки України не менше трьох років; участь у проведенні антитерористичної операції у складі підрозділів, утворених відповідно до законодавства України; придатність до служби у поліції за станом здоров'я; успішна здача нормативів з фізичної підготовки та проходження 5-добового курсу на витривалість, співбесіда з керівництвом; проходження спеціалізованого навчання у Центрі підготовки підрозділів поліції особливого призначення Національної поліції України та успішне складання іспитів. Кандидат (за наявності його згоди) може бути опитаний спеціалістом з проведення опитувань з використанням комп'ютерного поліграфа Національної поліції.

Таким чином, «КОРД» є підрозділом з жорсткими критеріями відбору, перевірки кандидатів на службу та високим рівнем професійної підготовки співробітників.

Мета дослідження – емпірично дослідити та описати особливості проявів синдрому «емоційного вигорання» поліцейських, які служать у підрозділі поліції особливого призначення.

Вибірка: 495 поліцейських підрозділів поліції особливого призначення «КОРД» Головних управлінь Національної поліції України в областях. Стаж служби у «КОРД» – від 1 до 3 років.

У процесі дослідження було використано методику «Діагностика рівня емоційного вигорання» В. Бойка. Науковець розглядає емоційне вигорання як вироблений особистістю механізм психологічного захисту, що має форму повного чи часткового виключення емоцій у відповідь на окремі психотравмуючі впливи [2]. На його погляд, емоційне вигорання є надбаним стереотипом емоційної, частіше професійної поведінки. Поетапність виникнення синдрому «емоційного вигорання» зумовлена появою відчуття втоми (перша фаза «напруження»); опору наростаючому стресу та проявами емоційного виснаження (друга фаза «резистенція»); зниженням загального тону і ослабленням нервової системи (третя фаза «виснаження»). Дана методика дозволяє також діагностувати провідні симптоми «емоційного вигорання» та виявити, до якої з фаз розвитку стресу вони відносяться: «напруження», «резистенція», «виснаження».

Детально проаналізувати картину синдрому «емоційного вигорання» у респондентів дозволяє аналіз симптомів (несформований (≤ 9 балів), стадія формування (10–15 балів); сформований (16 і більше балів).

Отримані дані щодо показників симптомів «емоційного вигорання» респондентів представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Середньогрупові значення показників симптомів «емоційного вигорання»

Фаза напруження				Фаза резистенції				Фаза виснаження			
Переживання психотравмуючих обставин	Незадоволеність собою	«Загнаність у кут»	Тривога і депресія	Неадекватне вибіркве емоційне реагування	Емоційно-моральна дезорієнтація	Розширення сфери економії емоцій	Редукція професійних обов'язків	Емоційний дефіцит	Емоційне відчуження	Особистісне відчуження (деперсоналізація)	Психосоматичні та психовегетативні порушення
1,11	1,44	0,5	0,68	7,50	7,11	2,03	3,87	4,36	7,03	0,65	0,54

Відповідно до представлених у таблиці даних середньогрупові показники симптомів знаходяться у межах 0,5 – 7,11 балів.

Проведений аналіз кількісних показників вираженості кожного симптому дозволив визначити, що респондентам найменш характерні бажання змінити вид професійної діяльності, цинізм у міжособистісному спілкуванні, погіршення фізичного та психічного самопочуття (максимальні показники симптомів «загнаність у «кут», «деперсоналізація», «психосоматичні та психовегетативні порушення» сягають межі 0-12 балів).

Наступним кроком в інтерпретації результатів став аналіз показників фаз «напруження», «резистенція» та «виснаження». За кількісними показниками було визначено, на скільки кожна фаза «емоційного вигорання» сформувалася, яка фаза сформувалася більшою або меншою мірою. Отримані дані представлені у таблиці 2.

Таблиця 2

Сформованість фаз «емоційного вигорання» (дані у %)

	Не сформована (≤36 балів)	На стадії формування (37-60 балів)	Сформована (≥ 61 балів)
Фаза напруження	99,2	0,8	-
Фаза резистенції	89,7	9,9	0,4
Фаза виснаження	99,2	0,8	-

Відповідно до отриманих даних фази емоційного вигорання у респондентів не сформовані. Професійна діяльність не викликає у респондентів емоційної виснаженості, втому чи психофізичної перевтоми. Вони цінують власні професійні досягнення, не допускають порушень професійної комунікації чи цинізму у міжособистісному спілкуванні зі службових питань.

Фаза «резистенція» перебуває на стадії формування у 9,9% опитаних, а у 0,4% – дана фаза вже сформована як опір наростаючому стресу, що зумовлює включення у них захисних реакцій і призводить до емоційної закритості, відстороненості, байдужості.

На стадіях формування знаходиться фаза «напруження» у 0,8% опитаних, які відчувають прояви втому, а у 0,8% опитаних – фаза «виснаження», що супроводжується зниженням загального тону.

Отже, можна констатувати, що емоційне вигорання у поліцейських спецпідрозділу поліції виявляється саме через наявність компоненту «резистенція»: у випадку виникнення наростаючого стресового впливу респонденти несвідомо намагаються подолати ці симптоми.

Обрахування підсумкового показника синдрому емоційного вигорання, тобто суми всіх симптомів, дозволило провести аналіз ступенів сформованості синдрому «емоційного вигорання» (див. табл. 3).

Таблиця 3

Сформованість ступенів «емоційного вигорання» (дані у %)

Низький ступінь (≤100 балів)	Середній ступінь (101-200 балів)	Високий ступінь (≥ 201 балів)
99,2	0,8	-

Відповідно до отриманих даних у 99,2% опитаних встановлено низький ступінь розвитку емоційного вигорання, у 0,8% – середній ступінь. Респондентів з високим ступенем

розвитку емоційного вигорання немає. Отже, синдром «емоційного вигорання» респондентам не характерний.

Підсумовуючи, зазначимо:

1. Проведене емпіричне дослідження дозволило визначити, що у поліцейських підрозділу поліції особливого призначення «КОРД» Національної поліції України синдром «емоційного вигорання» не сформований. Респонденти не виявляють жодних ознак вигорання чи стресу.

2. Респондентам подобається обрана професія. Професійна діяльність не викликає у них емоційної виснаженості, погіршення фізичного та психічного самопочуття, втоми чи психофізичної перевтоми. Респонденти мають достатньо емоційних та фізичних ресурсів, здатні швидко за короткий проміжок часу відновити власні сили. Вони цінують власні професійні досягнення, у міжособистісному спілкуванні дотримуються встановлених норм і правил. У випадку виникнення наростаючого стресового впливу респонденти намагаються подолати ці симптоми.

3. Важливою передумовою запобігання розвитку синдрому «професійного вигорання» та успішної професійної діяльності поліцейського підрозділів поліції особливого призначення «КОРД» Національної поліції України є якісний професійно-психологічний відбір та професійно-психологічна підготовка до виконання завдань в екстремальних умовах професійної діяльності.

Перспективу подальших наукових досліджень вбачаємо у проведенні психодіагностичного вивчення за допомогою опитувальника «ОПД» (розробник В.С. Медведєв) та опитувальника МВІ (адаптація та переклад на українську мову В.С. Медведєва) для своєчасного виявлення, профілактики та корекції професійної деформації у поліцейських спецпідрозділів поліції.

Список використаної літератури

1. Баратинська А.В. Дослідження професійного вигорання працівників правоохоронних органів у світлі ідей позитивної психології. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2015. Вип. 17. С. 55-66.
2. Бойко В.В. Синдром «емоціонального вигорання» в професіональному общенні. СПб: Сударья, 2001. 2-е изд. 434 с.
3. Борисюк О.М., Фостяк М.В. Дослідження синдрому професійного вигорання у працівників Національної поліції України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. 2016. №2. С. 102-112.
4. Карпенко Н.А., Баранюк Н.І. Емоційне вигорання керівних працівників ОВС. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. 2012. № 1. С. 151-163.
5. Корпус Оперативно-Раптової Дії Національної поліції України: офіційний сайт Національної поліції. URL: <https://www.police.gov.ua/KORD> (дата звернення: 19.12.2018).
6. Костюк А.В. Навчання засобом попередження синдрому емоційного вигорання співробітників органів внутрішніх справ в системі первинної професійної підготовки. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2016. Вип. 3. Ч. 1. С. 240-245.
7. Мілорадова Н.Е. Особливості прояву емоційного вигорання у працівників органів внутрішніх справ з різним стажем професійної діяльності. Вісник Національної академії оборони України. Питання психології. 2009. № 2 (10). С. 106-110.

**EXAMINATION OF THE EMOTIONAL EXPRESSION
IN THE POLITICAL SUB-DISTRICT OF THE SPECIAL PURPOSE OF "KORD"****Iryna Didenko***Department of the «KORD»
of the National Police of Ukraine
2, Baggovutovskaya Str., Kyiv, Ukraine, 04107
e-mail: 6379.dia@gmail.com*

The features of manifestations of the "emotional burnout" syndrome in the police units of the special police of the "KORD" of the National Police of Ukraine (n = 495) were investigated. The peculiarities of selection, verification and special training of candidates for service in the special police unit of the "KORD" of the National Police of Ukraine are described. The theoretical analysis of the research of the problem of the syndrome of professional and emotional burnout of law enforcement officers is carried out. The content, symptoms and factors of the formation and development syndrome of "emotional burnout" are disclosed. The main results of the empirical research on the methodology of V. Boyko concerning the formation of symptoms, phases and the level of the "emotional burnout" syndrome in the police units of the special purpose police "KORD" of the National Police of Ukraine are shown. It was found that the phases of "emotional burnout" from the police special forces are not formed, and the syndrome is not characteristic. Respondents do not show signs of burnout or stress. The "resistivity" phase is at the stage of formation in almost 10% of respondents as counteracting stressful influences. The respondents have enough emotional and physical resources, and in a short period of time they can quickly recover. In cases of growing stressful effects, respondents are trying to overcome these symptoms.

Qualitative professional psychological selection and professional psychological training are the basis of successful professional activity of the police special division of the "KORD" police of the National Police of Ukraine. A timely diagnosis of the syndrome of emotional burnout, the introduction of effective preventive measures will reduce the level of burnout of police officers and counteract their professional deformation, which, in turn, will positively affect the quality performance of police units of special purpose assigned to them duties of protection of Ukrainian citizens.

Key words: burnout syndrome, burnout, exhaustion, resistivity, stress, police "KORD", special police unit.